

/2004/04ksgvkl.zip; Биркович О. І. Судова система української держави (Гетьманщини) 1648-1657рр.: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 [Електронний ресурс] / Національна академія внутрішніх справ України. - К., 2004. - 19 с. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2004/04boidgr.zip>

4. Філософії права в Україні інституціоналізовано як окрему спеціальність наукового працівника у системі юридичних і філософських наук в Україні, принаймні, з 1997 року. Загалом (на основі даних, узагальнених автором на основі бібліографічної інформації каталогу Національної бібліотеки ім. В. І. Вернадського, власних дослідницьких даних тощо), захищено більше 75 дисертацій: за період 1997-2010 років (на 1.11.2010) захищено 77 дисертацій (для порівняння: 19 в 2003 році, 40 в 2005 році), з яких докторських - 14, кандидатських - 63; з юридичних - 68; філософських наук - 9. Так, питання суддівської етики та деонтології досліджувалися в роботі С. С. Сливки (Філософсько-правові проблеми професійної культури юриста: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.12 [Електронний ресурс] / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. - Х., 2002. - 32 с. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2002/02ssspky.zip>); судове пізнання, судова гносеологія в дослідженні А. А. Козловського (Гносеологічна природа права (філософсько-правовий аналіз): Автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.12 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2000. - 40 с.), герменевтика судової діяльності в дослідженні А. М. Бернюкова (Юридика герменевтика як методологія здійснення правосуддя (філософсько-теоретичний аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12 [Електронний ресурс] / Львівський держ. ун-т внутрішніх справ. - Л., 2008. - 16 с. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ard/2008/08bamfta.zip>).

5. Mathis S. Philosophy and the Law: How Judges Reason (Course Guide). - Recorded Books: The Modern Scholar Series, 2008. - P. 15.

УДК 341.4

Т.Л. Сироїд

СИСТЕМА ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У МІЖНАРОДНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ СУДІ

У статті відповідно до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду та його нормативно-правових актів проаналізовано систему правової допомоги, що функціонує в рамках Суду. Акцентовано увагу на категоріях адвокатів, які беруть участь у судочинстві, ролі професійних слідчих, консультантів та Секретаря у забезпеченні прав захисту.

Ключові слова: *Міжнародний кримінальний суд, Секретар, Секретаріат, Управління публічних адвокатів захисту, професійні слідчі, система юридичної допомоги, консультант.*

В статье в соответствии с положениями Римского статута Международного уголовного суда и его нормативно-правовыми актами проанализирована система правовой помощи, функционирующая в рамках Суда. Акцентировано внимание на категориях адвокатов, принимающих участие в суде-

производстве, роли профессиональных следователей, консультантов и Секретаря в обеспечении прав защиты.

Ключевые слова: *Международный уголовный суд, Секретарь, Секретариат, Управление общественных адвокатов защиты, профессиональные следователи, система юридической помощи, консультанты.*

System of legal aid, which is functioning within the bounds of Court, was analyzed according to the Rome Statute of the International Criminal Court and its regulations. Categories of lawyers, the role of professional investigators, advisers and Secretary in defense managing are specified in the article.

Key words: *International Criminal Court, Secretary, Secretariat, managing of public defence counsel, professional investigators, system of legal aid, adviser.*

Повна й ефективна реалізація прав учасників судочинства є неможливою без забезпечення їх належного правового захисту. Виходячи з цього, право на захист займає особливе місце серед прав, якими наділяються як особи, що притягуються до відповідальності міжнародними кримінальними судами й трибуналами, так і жертви злочинів; його гарантії також закріплені в міжнародних договорах універсального та регіонального характеру. Особливий акцент у гарантуванні даного права робиться на необхідності надання правової допомоги тим, хто її дійсно потребує. Як зазначено в Бангкокській декларації 2005 р., "ми закликаємо держави-учасниці вжити заходів щодо сприяння доступу до правосуддя, розглянути питання про надання юридичної допомоги тим, хто її потребує, і створити можливості для ефективного захисту їх прав у системі кримінального правосуддя" [1].

Статут [2] і нормативно-правові акти Міжнародного кримінального суду (далі МКС) широко регламентують надання правової допомоги сторонам, які беруть участь у судочинстві, та загалом приділяють значну увагу функціонуванню системи правової допомоги, очолюваної Секретарем [3]. Проте на сучасному етапі достатньо важко встановити еталони надання такої допомоги, зважаючи на невеликий практичний досвід діяльності Суду та обмежену кількість справ, які ним розглядаються. Крім того, систему надання правової допомоги в межах МКС неможливо оцінювати у порівнянні з аналогічними системами, що діють у межах інших міжнародних кримінальних судових структур, оскільки сама процедура судочинства МКС є унікальною і постійно удосконалюється.

Обрана тематика є актуальною в аспекті обговорення питання щодо становлення міжнародного кримінально-процесуального права та забезпечення прав осіб, залучених до сфери кримінального судочинства. Крім того, вона є вельми актуальною й у зв'язку з тривалим процесом ратифікації Статуту МКС державами, в тому числі й Україною. Слід зазначити, що діяльності МКС загалом приділено значну увагу в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних фахівців з міжнародного права, зокрема

М. Буроменського, Н. Дрьоміної, М. Костенка, О. Кибальника, О. Київець, І. Лукашука, В. Панова, А. Мацька, М. Михайлова, І. Марусіна та ін. Проте система правової допомоги у межах МКС не отримала належної уваги з боку науковців. Тому нагальна потреба в науковому осмисленні сучасного стану й перспектив розвитку МКС як центральної ланки в системі міжнародної кримінальної юстиції зумовлює актуальність всебічної характеристики існуючої в рамках цього органу системи правової допомоги, з'ясування її характерних рис, формулювання певних висновків та рекомендацій щодо її удосконалення.

Відповідно до Статуту МКС, правова допомога особам, які потребують захисту, надається адвокатами, яких запрошують самі особи, що постають перед Судом, або ж адвокатами, які призначаються за рішенням Суду. Залежно від етапу судочинства та складності справи адвокат може діяти самостійно або у складі групи. Обраний чи призначений за рішенням Суду адвокат здійснює підбір групи, завданням якої є забезпечення підзахисного необхідною юридичною допомогою на всьому етапі розгляду справи. До складу групи входить один адвокат, один помічник з правових питань і один керівник провадження у справі. Група може поповнюватися під час судового розгляду додатковим персоналом, який в деяких випадках забезпечується автоматично, наприклад молодший адвокат, а інші додаткові ресурси можуть змінюватися залежно від деяких параметрів, що можуть впливати на робоче навантаження адвоката [4]. Склад групи може змінюватися у процесі судочинства залежно від характеру юрисдикції, що аналізується, етапу відповідного судового розгляду, застосованої системи оплати юридичної допомоги, а в деяких випадках – від змін, які були внесені до програми юридичної допомоги.

Юридична допомога може надаватися "спеціальним адвокатом" (для представлення спільних інтересів захисту відповідно до пункту 2 (d) статті 56 Статуту) або черговим адвокатом на короткий проміжок часу до того, як обвинувачений вперше постане перед Палатою з моменту його першої явки і у зв'язку з наданням Палаті усіх відповідних документів, необхідних для проведення слухання, присвяченого першій явці обвинуваченого. Секретар складає список чергових адвокатів, які в будь-який час знаходяться у розпорядженні для того, щоб представляти в Суді будь-яку особу або представляти інтереси захисту в разі, якщо потрібна термінова юридична допомога і ця особа ще не забезпечена юридичною допомогою, і якщо у неї немає адвоката. Секретар може призначити чергового адвоката, приймаючи до уваги побажання обвинуваченого, близькість географічного місцеперебування адвоката, а також ступінь володіння відповідною мовою (положення 73 Регламенту Суду) [5]. Слід підкреслити, що участь чергового адвоката є обмеженою з точки зору сфери участі й застосування – черговий адвокат призначається тільки у тих випадках, коли потрібна невідкладна юридична допомога у місці перебу-

вання трибуналу або його відділенні, а також у разі, коли такі призначення робляться із загального списку адвокатів, які є на місцевому рівні. Правові документи Суду, включаючи його основоположний документ – Римський статут – визначили додаткові обставини, за яких може бути призначений черговий адвокат. Найбільш показовим прикладом таких випадків є той випадок, коли чергових адвокатів призначають для дотримання прав осіб під час слідчих допитів, які проводяться Канцелярією Прокурора відповідно до ст. 55 Римського статуту. Практичні реальні умови для виконання подібних завдань вимагають, щоб черговий адвокат призначався невідкладно для відбуття до відповідного місця, враховуючи при цьому, перш за все, географічну близькість адвоката до місця відраджень, яке може знаходитися у будь-якому кінці світу.

У 2004 році судді МУС створили незалежне Управління публічних адвокатів захисту (УПАЗ), покликане надавати підтримку групам захисту, що виступають у Суді, шляхом надання їм суттєвої юридичної допомоги з боку спеціалізованого юридичного персоналу [6]. Це установа є незалежною й підпорядковується Секретаріату виключно з адміністративних питань. До завдань УПАЗ належить передусім здійснення захисту й охорона прав на початкових етапах розслідування. У відповідних випадках УПАЗ також може надавати допомогу адвокату та особі, яка має право на юридичну допомогу, в тому числі: проводить правові дослідження, надає рекомендації, виступає в Палаті у конкретних справах (положення 81 Регламенту Суду). Управління також виступає як черговий адвокат відповідно до положення 73 Регламенту Суду. На прохання Секретаря, УПАЗ може виступати посередником у разі виникнення спірної ситуації між особою, яка має право на юридичну допомогу, та її адвокатом (положення 119 (3) Регламенту Секретаріату Суду) [7].

По суті, існування Управління сприяє скороченню традиційного інституційного розриву між обвинуваченням і захистом, в тому числі відіграє дуже корисну роль для захисту при вивченні питань, пов'язаних з міжнародним кримінальним правом. Адвокати, які включені до Списку адвокатів Суду і відповідно мають право на ведення справ у Суді, пройшли перевірку з точки зору якості своєї роботи і загалом характеризуються достатньою компетентністю, наявністю досвіду і знанням Римського статуту. Водночас більшість зовнішніх адвокатів захисту ведуть свою регулярну практику в рамках своєї національної юрисдикції, окрім ведення справ у Суді, і не обов'язково спеціалізуються виключно в галузі міжнародного кримінального права. З урахуванням того, що УПАЗ є депозитарієм інституційних знань і знайоме з труднощами судочинства в МКС, а також останніми подіями в рамках судової практики Суду, Управління може бути корисним для зовнішніх адвокатів захисту та їх груп, а також може надавати допомогу в їх роботі у Суді. Завдяки розробці практичних рекомендацій для адвокатів і активного консультування груп захисту щодо відповідного законодавства й прецедентного права,

Управління надає захисту великі можливості для внесення ними позовів більш швидко й методично. УПАЗ також бере участь у діяльності внутрішніх робочих груп для забезпечення інтересів захисту при формуванні політики і стратегії Суду, які можуть мати наслідки для роботи груп захисту, запрошених з'явитися до Суду.

Незалежно від того, в якій якості виступають адвокати в МКС (чергові або спеціальні адвокати; особи, особисто запрошені виконувати ці функції обвинуваченим або потерпілим; представники УПАЗ), вони повинні відповідати певним критеріям, дотримання яких і є гарантією належного виконання покладених на них обов'язків. Низка таких вимог закріплена в Правилах процедури та доказування (правило 22) [8] та Регламенті Суду (Глава 4 "Адвокати та юридична допомога"). Загалом до цих вимог слід віднести: володіння визнаною кваліфікацією у сфері міжнародного або кримінального права і судочинства; наявність необхідного професійного досвіду в якості судді, прокурора, адвоката або в іншій аналогічній якості у кримінальному судочинстві не менше 10 років; мати свідоцтво, видане колегією адвокатів, яка зареєструвала його, і/або свідоцтво відповідного наглядового адміністративного відомства, яке підтверджує його кваліфікацію; досконале володіння однією із робочих мов Суду. Крім того, адвокат повинен надати Секретарю Суду інформацію щодо застосування відносно нього дисциплінарних засобів, якщо такі мали місце, а також свідоцтво, видане відповідним органом влади кожної держави, громадянином якої є дана особа або в якій вона проживає, в якому повідомляється про вирок у кримінальних справах, якщо такі мали місце.

При виконанні своїх обов'язків адвокат повинен керуватися загальними положеннями Статуту МКС, Правилами процедури та доказування, Регламентом, Положенням про Канцелярію Суду і Кодексом професійної поведінки захисника. Кодекс висуває високі професійні та етичні вимоги щодо захисника. Він має діяти компетентно, вміло чесно, енергійно, незалежно, не піддаватися будь-якому зовнішньому тиску, підтримувати свій авторитет і авторитет юриста в цілому.

Здійснюючи захист свого підопічного, захисник повинен використовувати всі законні засоби захисту; дотримуватися конфіденційності щодо отриманої від клієнта інформації.

Кодекс забороняє представляти захиснику свого клієнта у разі: а) якщо здійснення захисту одного клієнта може зашкодити захисту іншого клієнта зазначеного адвоката або навпаки інтересам клієнта, чий захист цей адвокат здійснював раніше; б) якщо адвокат був пов'язаний з конфіденційною інформацією або був ознайомлений з такою інформацією в якості співробітника Суду; в) якщо існує вірогідність, що адвоката може бути запрошено в якості свідка у справі [9].

Відносини захисника і МКС базуються на принциповому положенні, згідно якого головним завданням адвоката є сприяння правосуддю і

захист інтересів свого клієнта. Відповідно до цього положення, Кодекс покладає на адвоката особисту відповідальність за здійснення ним захисту. Адвокат не повинен навмисно вводити Суд в оману; надавати неправдиві докази; робити завідомо неправдиві твердження тощо.

Допоміжну роль у підготовці адвокатами захисту відіграють професійні слідчі. Вони повинні бути знаними фахівцями в галузі міжнародного або кримінального права і судочинства, а також мати десятирічний досвід слідчої діяльності в кримінальному судочинстві на національному або міжнародному рівні; знати і вільно володіти однією з робочих мов Суду. Список професійних слідчих складає і веде Секретар Суду.

У тих випадках, коли юридична допомога оплачується Судом і включає оплату професійного слідчого, адвокат обирає професійного слідчого зі списку, складеного Секретарем.

Особа, яка не включена до списку слідчих, але володіє відповідним досвідом проведення розслідування в рамках кримінального судочинства, вільно володіє однією з мов держави, в якій проводиться розслідування, у виключних випадках і після затвердження Секретарем відповідності вказаним критеріям, може бути обрана адвокатом у якості консультанта у зазначеній справі. Цей консультант не повинен мати родинних зв'язків з особою, яка має право на юридичну допомогу, з адвокатом або з будь-якою особою, яка надає йому допомогу (розділ III Регламенту Секретаріату Суду).

Координуючу роль у функціонуванні передбаченої установчими документами Суду системи правової допомоги і забезпечення захисту виконує Секретар, який організовує роботу персоналу Секретаріату таким чином, щоб підтримати права захисту, відповідно принципу справедливого судового розгляду, закріпленого Статутом. Із цією метою Секретар, зокрема: сприяє дотриманню конфіденційності; надає підтримку, допомогу і інформацію усім адвокатам, які виступають у Суді, і у відповідних випадках - підтримку професійним слідчим, необхідну для ефективного і результативного здійснення захисту; надає захисту необхідні ресурси, які можуть йому знадобитися, для безпосереднього виконання обов'язків щодо захисту; сприяє передачі інформації і даних про прецедентне право Суду адвокатам і, у відповідних випадках, здійснює співробітництво з національними асоціаціями юристів і адвокатів або будь-яким представницьким органом адвокатських і юридичних асоціацій для сприяння спеціалізації та професійної підготовки адвокатів з питань щодо нормативно-правових положень Статуту і Правил процедури та доказування (правило 20 ППД).

Висновок: З початку своєї роботи Суд намагався представити державам-учасникам механізм юридичної допомоги, який відповідав би вимогам захисту сторін кримінального судочинства. МКС - судова структура, яка проходить своє становлення і, виходячи з цього, у її роботі є певні недоліки. Зокрема, це зумовлюється постійною зміною та доповненнями

положень установчих документів відповідними рішеннями суддів, що в свою чергу створює труднощі для адвокатів, які працюють у Суді. Але не дивлячись на поправки, які вносяться у функціонування цієї системи протягом низки років, система юридичної допомоги Суду є основоположним компонентом його відданості принципу справедливого судового розгляду, визначеного Римським статутом. І хоча, як зазначалось вище, ще рано проводити глибокий аналіз, Суд виявляв пильність і активність з метою забезпечення того, щоб до цього часу його система юридичної допомоги застосовувалась розумним чином і реагувала на реальні потреби, що виникають у результаті розгляду справ у Суді. Суд проводить і продовжуватиме здійснювати ретельний моніторинг реалізації його програми юридичної допомоги для забезпечення гарантування цієї програмою ефективного і дієвого юридичного представництва відповідно до основоположних принципів рівності сторін, об'єктивності, транспарентності, безпервності та економічності.

Використана література:

1. Бангкокская декларация "Взаимодействие и ответные меры: стратегические союзы в области предупреждения преступности и уголовного правосудия" A/CONF. 203/18.
2. Rome Statute A/CONF. 183/9.
3. Официальные отчеты Ассамблеи государств-участников Римского статута Международного уголовного суда, шестая сессия, Нью-Йорк, 30 ноября 2007 года, (издание Международного уголовного суда, ICC-ASP/6/20), том II, часть B.1, II G, пункт 80.
4. Доклад о функционировании системы правовой помощи Суду и предложения по ее изменению ICC-ASP/6/4, пункты 32-37.
5. 2007 Regulations of the Court - ICC- BD/01-02-07.
6. Доклад о различных механизмах юридической помощи, существующих в рамках международных уголовных юрисдикций ICC-ASP/7/23, пункт 49.
7. Regulation of the Registry ICC-BD/03-01-06- Rev 1.
8. Rules of Procedure and Evidence ICC-ASP/1/3 (part II-A).
9. Code of Professional Conduct for counsel ICC-ASP/4/3Res.1

УДК 347.96

С.В. Сич

ПОРЯДОК ТА СПЕЦИФІКА ПРОВЕДЕННЯ ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЙ В ЮРИДИЧНИХ КЛІНІКАХ

У цій статті зроблено акцент на прес-конференції як ефективному методі передачі інформації засобам масової інформації. Дійсно, сьогодні інформації про діяльність юридичних клінік у засобах масової інформації недостатньо, не всі ще знають про їхню роботу, про їхні переваги в справі право-